

LA RESISTÈNCIA DEMOCRÀTICA DAVANT L'AVENÇ DE L'AUTORITARIME

FELIX WIEBRECHT

Investigador posdoctoral,
V-Dem Institute, University of Gothenburg

Tot sovint s'afirma que els darrers vint anys han estat testimoni d'una era d'autocratització generalitzada, de retrocés de la democràcia i d'augment del poder de l'executiu. De fet, en aquest període s'ha debilitat la democràcia a Hongria, Turquia i l'Índia, entre altres països. Al mateix temps, la democràcia ha estat sota una enorme pressió en països com ara el Brasil, Polònia i els Estats Units. Al mateix temps, alguns règims autoritaris han fet un pas en avant i han adoptat un paper més destacat a escala internacional. Aquest és el cas de la Xina i l'Aràbia Saudita, per exemple, que han estat acusats de voler exportar el seu model de governança autoritària a d'altres països en vies de desenvolupament.

Així i tot, malgrat aquestes tendències tan inquietants, hi ha indicis encoratjadors que permeten mantenir viva l'esperança de que la democràcia pot retornar als seus nivells anteriors: tot i el procés d'autocratització que hi ha en marxa, es continuen produint nombroses reivindicacions en favor de la democràcia i dels ideals liberals arreu del món. Sobretot en els darrers dos anys, hem viscut un seguit de protestes i mobilitzacions contra governants populistes i autoritaris en molts països. Diverses democràcies que han viscut processos d'autocratització han aconseguit plantar-se i expel·lir del poder a líders de tendència autocràtica, com Janez Janša a Eslovènia, Evo Morales a Bolívia i Jair Bolsonaro al Brasil, cosa que en alguns casos, ha obert la porta a la restauració de la democràcia. Fins i tot una autocràcia institucionalitzada com l'Iran s'enfronta a un procés de mobilització massiva per part de manifestants agosarats, majoritàriament dones, que semblen haver perdut la por a les forces represores. De manera similar, les protestes contra les restriccions per la COVID-19 a la Xina de finals de 2022 van suscitar ben aviat demandes

que anaven més enllà de les estrictes mesures per controlar la pandèmia, com la censura del Govern i les crítiques cap a Xi Jinping.

El procés de mobilització contra els règims autoritaris que ja està actiu en moltes regions del món, sumat a la derrota d'alguns d'aquests líders populistes, sembla indicar que la deriva autoritarista no és inevitable, malgrat totes les alarmes que ha despertat. Més aviat, tenim indicis que apunten a que som a les portes d'un període de reaccions contra la deriva autoritària, i d'una escalada de les reaccions contra l'autocratització i l'autoritarisme arreu del món. Tot i que aquestes reaccions fins ara han pres la forma de manifestacions populars, hem vist també com alguns dels desafiaments els venien donats per les mateixes institucions. Això ens permetria pensar que potser aquest discurs dels «homes forts», que busquen mostrar-se com a invulnerables, respon en realitat al contrari, a que aquests líders autoritaris se senten profundament insegurs i que poden ser fàcilment derrotats.

Les mobilitzacions multitudinàries contra l'autoritarisme

Els darrers anys s'han produït mobilitzacions multitudinàries contra dirigents autoritaris en diversos llocs del món, com ara Algèria, Belarús, la Xina, Guinea, Hong Kong, l'Iran, el Kazajstan, Myanmar, Rússia, el Sudan o Tunísia. Algunes d'aquestes mobilitzacions han destacat pel nombre de participants, com les protestes contra la detenció d'Aleksei Navalni que van tenir lloc a Rússia el gener de 2021 i a les quals van assistir unes 100.000 persones. Fins i tot en un context tan restrictiu com la Xina pandèmica, el novembre de 2022, una multitud inusualment gran de persones es van congregar arreu del país per protestar contra

les restriccions pel coronavirus. Amb mobilitzacions tan multitudinàries com aquestes, els líders autoritaris difícilment poden ignorar les reivindicacions dels manifestants, més encara quan aquests s'uneixen formant coalicions transversals.

En altres casos, va ser l'extensa durada de les mobilitzacions el que va suposar el principal repte per a les autoritats, com a Hong Kong, on les protestes van durar gairebé dos anys i es van suspendre només per les estrictes restriccions antiCOVID. En la mateixa línia, «la revolució de les sabatilles» a Belarús va durar pràcticament un any i va estar a punt d'enderrocar el règim del president Aleksandr Lukaixenko. Fins i tot a l'Iran, les protestes per la mort de Mahsa Amini van desafiar la brutalitat del règim i van aconseguir mantenir-se actives per un període prolongat de temps. La perseverança d'aquestes mobilitzacions és una mostra de la desafecció profunda de base contra els règims autoritaris, que els dictadors no poden reprimir fàcilment o fer callar d'altres maneres.

Atès que aquestes mobilitzacions posen contra les cordes els règims autoritaris, moltes vegades també han deixat al descobert la pitjor cara de l'autoritarisme. Les crides enèrgiques que demanen la dimissió dels líders autoritaris també provoquen respostes severes i, per desgràcia, els participants en les mobilitzacions són reprimits amb tota la duresa, incloent l'empresonament i l'assassinat d'opositors. A Myanmar, per exemple, es calcula que durant la recent repressió les forces de seguretat van matar a més de mil persones, i moltes més van ser detingudes i torturades. Al Kazajstan, el gener de 2022, les protestes també van ser sufocades de manera violenta. Aquesta repressió violenta contra els manifestants rebel·la la inseguretat intrínseca dels règims autoritaris, que sovint són incapaçs de tolerar qualsevol tipus de crítica pública.

Malauradament, aquesta repressió continuada sembla haver estat efectiva a l'hora d'esclafar moltes de les mobilitzacions esmentades. En molts casos l'oposició es veu obli-

gada a actuar des de l'exili. D'aquí la importància del suport internacional als moviments d'oposició i al foment de la democràcia.

No obstant això, no tot el panorama és tan fosc. Tot i que les oportunitats per a la resistència popular poden ser escasses en règims autoritaris tan tancats com la Xina, l'Iran, Myanmar i Tailàndia, els règims polítics en procés d'autocratització que encara no han esdevingut autocràcies consolidades són escenaris més prometedors a l'hora d'invertir aquesta tendència. En aquests casos, els darrers anys també s'han produït grans mobilitzacions contra líders i reformes engegades per debilitar la democràcia; és el cas, entre d'altres, d'Armènia, Mèxic, Polònia, Eslovènia i Gàmbia o, més recentment, Israel.

De fet, la mobilització continuada i massiva sembla haver estat clau per recuperar la democràcia en alguns països. A Eslovènia, per exemple, la societat civil va col·laborar estretament amb actors de l'oposició i junts van mobilitzar amplis sectors de l'electorat per fer fora del poder Janez Janša. A Zàmbia, gràcies també a una àmplia xarxa d'agents de la societat civil, el principal opositor, Hakainde Hichilema, va poder formar un nou Govern el 2021 al capdavant del Partit de la Unitat pel Desenvolupament Nacional (UPND). Aquests dos exemples són il·lustratius de països que han aconseguit revertir l'autocratització i restaurar els nivells de democràcia previs. Fins i tot en alguns països que eren autocràtics i repressius, la societat civil ha estat capaç d'enderrocar el règim, com ha succeït a les Maldives.

La resistència des de les institucions

Tot i que la mobilització multitudinària pot ser l'element més visible de la reacció contra la deriva autoritària, no n'és l'únic. Per fer front als líders autoritaris i a les persones que aspiren a ser-ho, els actors de l'oposició fan un ús cada cop més creatiu de les institucions.

Partits i candidats de l'oposició han deixat de banda les seves diferències per cons-

tituir coalicions i aliances en diferents països del món. En adonar-se que aquesta podria ser l'única oportunitat d'aturar l'autocratització, han format aliances electorals o s'han unit en llistes conjuntes de candidats. El cas més recent i potser més prometedor és el de Turquia, on una àmplia coalició es va coordinar per presentar una candidatura conjunta a les eleccions presidencials per enfrontar-se Erdogan, que portava gairebé deu anys en el poder. Tot i que Erdogan va aconseguir guanyar les eleccions presidencials de maig de 2023, va necessitar una segona volta per derrotar l'opositor Kemal Kılıçdaroglu. A Hongria els partits de l'oposició també van formar una aliança electoral per posar fi al mandat del primer ministre Viktor Orbán, un objectiu que no van poder assolir a causa de les reformes electorals encaminades a obstaculitzar sistemàticament les opcions dels partits de l'oposició. Tanmateix, cal destacar que, malgrat el poder dels dirigents autoritaris, si els actors de l'oposició no es rendeixen i es mantenen units, poden acabar guanyant, com demostra el triomf de l'oposició a les eleccions generals de Malàisia de 2018.

En altres casos, l'oposició ha estimulat la competència política mitjançant la creació de nous partits que resulten atractius, sobretot, per als votants més joves que tendeixen a defensar idees liberals i s'oposen a l'autoritarisme. Aquest és el cas d'Eslovènia, on, el 2022, el flamant Moviment per la Llibertat de l'actual primer ministre Robert Golob va poder formar govern després de guanyar les primeres eleccions a les que concorria. De manera similar, a Tailàndia, el nou partit Futur Endavant va intentar limitar la ingerència de la Junta Militar en qüestions polítiques i va donar un cop d'efecte a les eleccions de 2019. La direcció del partit, relativament jove, va ser capaç de mobilitzar un ampli sector de l'electorat que se sentia marginat i privat dels seus drets. Tot i que el partit es va acabar dissolent, el seu èxit electoral va demostrar l'atractiu que continua tenint el fet de frenar l'autoritarisme i millorar la rendició de comptes.

Malgrat que l'autocratització s'ha intensificat arreu del món, els casos descrits en aquest article, en conjunt, posen en relleu que les reivindicacions de democràcia i d'idees progressistes romanen intactes. De fet, a tot el món s'està produint una escalada d'accions que desafien els règims autoritaris i populistes o, dit d'una altra manera, una reacció contra la deriva autoritària. Arreu del planeta trobem exemples de com la diatriba sobre el tipus de règim polític dibuixa la línia que divideix a l'electorat. A Turquia, per exemple, hem vist com tant els votants com els candidats de l'oposició poden deixar de banda les seves diferències polítiques quan el que està en joc és el conjunt del sistema polític.

Encara que els exemples descrits anteriorment inclouen pocs exemples d'èxit de la resistència contra la deriva autoritària de forma immediata, tenim indicis que ens permeten ser –moderadament– optimistes en aquest sentit. Els darrers vint anys, diversos països, com ara Bolívia, l'Equador, les Maldives, Moldàvia, Macedònia del Nord, Eslovènia, Corea del Sud i Zàmbia, han aconseguit frenar i revertir episodis d'autocratització i, en conseqüència, restaurar nivells més alts de democràcia. Tot i que potser encara és una mica massa aviat per afirmar-ho, tenim indicis de que la reacció contra la deriva autoritària pot haver tingut èxit a llocs com el Brasil o als Estats Units, la qual cosa indicaria que fins i tot en aquells països grans i molt poblats és possible restaurar la democràcia.

